

С. В. Коваленко

Орхів

ОРХІВ (до 1801 – Орхівове, Орхіва Балка) – місто Пологівського (до липня 2020 – Орхівського) району Запорізької області. Має статус істор. насел. місця України (від 2001). У квітні 2017 з Орхів. міської та Копанів., Мирнен., Нестерян., Новоандріїв. (з с. Щербак), Новоданилів., Новопавлів. сільс. рад утвор. Орхів. міську громаду (345,1 км², 18 972 особи). О. знаходиться на р. Кінська (притока Дніпра), за 56 км від обл. центру. Пл. 12,59 км². За переписом насел. 2001, проживали 17,9 тис. осіб (складає 84,0 % до 1989); станом на 1 січня 2021 – 14 136 осіб; переважно українці. Залізнична ст. Орхівська (відкрита 1904). Обстежено кілька давніх курганів; знайдено знаряддя праці доби бронзи. Засн. у 2-й пол. 18 ст. селянами-втікачами та колиш. запороз. козаками (істор. датою утворення прийнято вважати 1775). За нар. переказами, вихідці з с. Орхівка Миргород. пов. Київ. намісництва (нині Лубен. р-ну Полтав. обл.) назвали нове поселення Орховим. Щодо походження назви є й версія про те, що у давні часи тут була Орхіва Балка, в якій росло багато земляних горхів, подібних до трюфелів. 1784–96 – у складі Таврій. обл.; 1796–1802 – Новорос., 1802–1920 – Таврій., 1920–22 – Запоріз. (до 1921 – Олександрів.), 1923–25 – Катеринослав. губ.; 1842–1920 – Бердян., 1920–23 – Запоріз. (до 1921 – Олександрів.) пов. Від 1802 – сучасна назва. У тому ж році О. надано статус міста. 1802–42 виконував функції центру Мелітоп. пов. Тривалий час існувала Орхів. волость (до 1923). До серед. 19 ст. О. став знач. торг. пунктом і центром чумац. промислу. У 1860-х рр. було 817 саман., цегл. і дерев'яних будинків; проживали 4,1 тис. осіб. Тоді ж працювали 19 кустар. підприємств з перероблення місц. сировини, зокрема 2 парових вальцьових млини, 4 олійниці, салотоп., цегел. і свічк. заводи; 107 мешканців займалися ремісництвом: ковальством, швацтвом, пошиттям кожухів тощо. 1873–76 зведено Свято-Покров. церкву (1925 з неї знято куполи, а у 1930-х рр. повністю зруйновано; 2009 був освячений відбудований однойм. храм). 1874 діяли 30 невеликих підприємств, зокрема 5 цегел., 2 черепич., 2 шкіряних, 6 гончар. заводів, 6 олійниць, 16 млинів. За Всерос. переписом насел. 1897, проживали 5996 осіб. На поч. 20 ст. О. умовно поділяли на 3 частини (громади): Міщанська, Олександрівська та Покровська. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово змінювалася. 1920 засн. агротех. школу (від 1930 – с.-г. технікум, від 2014 – коледж Таврій. агротехнол. університету). 1923–30 – у складі Запоріз. округи; 1932–39 – Дніпроп., від 1939 – Запоріз. обл. 1923–2020 – райцентр. 1923–38 – смт, від 1938 – знову місто. У 1920–30-х рр. засн. авторемонт. завод, швейну ф-ку, молокозавод.

1929–31 функціонував центр. інститут праці. 1930 створ. Оріхів. МТС (1958 на її, а також Жеребец. і Малотокмачан. МТС, базі почала працювати Оріхів. ремонтно-тех. станція, перейменована 1961 в Оріхів. рай. упр. «Сільгосптехніка»). Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від 4 жовтня 1941 до 19 вересня 1943 – під нім. окупацією. Діяло рад. підпілля. Є брат. могили рад. воїнів-визволителів і жертв нацизму. Встановлено мемор. комплекс воїнам-землякам, які загинули на фронтах 2-ї світової війни. Розвідано поклади глини, піску, бурого вугілля. Гол. підприємства: «Агротех», «3-д підсиленої техніки», «Оріхівсільмаш», Оріхів. швейна ф-ка, Оріхів. хлібокомбінат, «Трест-С», елеватор. Нині в О. – 4 заг.-осв. школи, 5 дитсадків; дит. муз. школа, ДЮСШ; Оріхівський краєзнавчий музей, Центр культури і дозвілля, б-ка; лікарня. Друкують інформ. вісн. «Оріхів» і г. «Трудова слава». Є 3 парки відпочинку. Пам'ятки архітектури: будинки міської управи (1893), першого трактиру (1897) та торг. рядів (кін. 19 ст.), чол. реал. училище (1881), жін. гімназія (1893–97). У травні 2022 унаслідок рос. обстрілів зруйновано будівлі гімназії «Сузір'я» та міськвиконкому (садиба Г. Янцена, 19 ст.). Серед видат. уродженців – фахівець у галузі механіки, академік АН УРСР В. Лазарян, фахівець у галузі гідроакустики, чл.-кор. НАНУ А. Гончар; терапевт-гастроентеролог О. Бабак, лікар-педіатр О. Третьякова, геолог, палеонтолог Ю. Гапонов, фахівці у галузі машинобудування В. Гриценко, М. Хелемендик, правознавець М. Куплеваський; актор, режисер Ю. Белський, актриси Н. Семененко, Н. Фіалко, співачка Н. Шевченко (усі три – засл. арт. УРСР); важкоатлет Ю. Дандик; Герой Радянського Союзу І. Приходько. З О. пов'язані життя та діяльність фахівця у галузі буд. матеріалів І. Мороза та філософа, дизайнера І. Рижової.

Рекомендована література

1. Мошкалов С. Описание города Орехова и его окрестностей. Орехов, 1843;
2. Курочкина Т. А. Орехов: Краевед. очерки. Дн., 1986;
3. Шапошников С. Р. Історія міста Оріхова. З., 1990;
4. Курочкина Т. А. Серед Таврійських степів зеленіє Оріхів. З., 2006.

Бібліографічний опис:

Оріхів / С. В. Коваленко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-76034>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).